

AGNIESZKA RYDZEWSKA, MICHAŁ KRZYŻANIAK

Katedra Terenów Zieleni
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

REKREACJA NAJMŁODSZYCH MIESZKAŃCÓW MIAST NA PRZYKŁADZIE OGRODÓW JORDANOWSKICH POZNANIA

Streszczenie. Ogrody jordanowskie Poznania są placówkami rozwijającymi się, organizującymi w bardzo ciekawy sposób czas pozaszkolny dzieciom i młodzieży, zapewniającymi opiekę wychowawców, cieszącymi się dużym zainteresowaniem. Wysoka frekwencja uczestników w zajęciach świadczy o zapotrzebowaniu na ogrody jordanowskie, których niestety w Polsce jest coraz mniej. Podczas prowadzonych badań zwrócono uwagę na sposoby wykorzystywania ogrodów jordanowskich, ich lokalizację, wyposażenie w urządzenia zabawowe oraz zagospodarowanie terenów zieleni.

Słowa kluczowe: ogród jordanowski, rekreacja, zieleni

Wstęp

Ogrody jordanowskie uważa się za najbardziej i najłatwiej dostępne miejsca, gdzie dzieci i młodzież mieszkająca w mieście mogą spędzać aktywnie czas wolny. Według BŁADKA (1984) za rekreację uważa się: „działalność w czasie wolnym zmierzającą do zachowania w człowieku zdrowia i sprawności życiowej, do rozwijania i zachowania zamiłowań, zainteresowań umysłowych i twórczych”.

Ruch jest niezbędny dla prawidłowego rozwoju dziecka, a zabawa stanowi podstawowy sposób aktywności ruchowej najmłodszych i jest najbardziej twórczym czynnikiem rozwojowym. Dzieci powinny jak najwięcej przebywać na świeżym powietrzu. Możliwość zabawy na powietrzu stwarzają właśnie ogrody jordanowskie dysponujące przestrzenią zieleni oraz odpowiednimi urządzeniami pozwalającymi nie tylko na rozwój fizyczny, ale także umysłowy dziecka (KOSSAKOWSKA 1961).

Aby miejsca te mogły być w pełni wykorzystane w przedstawiony sposób, powinny zostać odpowiednio zagospodarowane, czyli wyposażone w odpowiednie urządzenia. Należy także zadbać o estetyczną stronę ogródków, która zwiększy komfort przebywania na ich terenie. Nie dotyczy to tylko urządzeń rekreacyjnych czy zabawowych, ale w równym stopniu także zieleni.

Materiały i metody

Praca ma charakter przeglądowy poparty badaniami własnymi. W metodzie badań uwzględniono przegląd literatury specjalistycznej.

Obiektami badań były dwa ogrody jordanowskie w Poznaniu:

- Ogród Jordanowski nr 1 – mieszczący się przy ul. Solnej 2,
- Ogród Jordanowski nr 2 – przy ul. Przybyszewskiego 30 A.

W badaniach zwrócono uwagę na sposoby wykorzystywania ogrodów jordanowskich, zagospodarowanie zieleni terenów ogrodów, wyposażenie w urządzenia zabawowe oraz lokalizację.

Wyniki

Za ogród jordanowski uważa się część terenu miasta, której zagospodarowanie przestrzenne służy potrzebom wychowania pozaszkolnego dzieci w wieku od 0 do 16 lat (SMOLEŃSKI 1961).

Nazwa tych ogrodów wzięła się od nazwiska prekursora wychowania fizycznego w Polsce, krakowskiego lekarza, Henryka Jordana, który w 1889 roku w Krakowie zorganizował pierwszy wielki park sportowy dla dzieci i młodzieży (PUDELKO 1961).

Warto jednak wspomnieć, że polskie doświadczenia w zakresie organizowania publicznych miejsc zabawy dla dzieci sięgają o wiele głębiej. W USA pierwszy nadzorowany plac zabaw dla dzieci, słynne Boston Sand Garden, powstał w 1885 roku z inicjatywy i przy współudziale Polki, dr Marii Zakrzewskiej (KOSMAŁA 2003).

Ogrody jordanowskie Poznań

Na terenie Poznania zlokalizowane są dwa ogrody jordanowskie, które uzyskały swój status na podstawie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 września 1993 roku w sprawie rodzajów, organizacji i zasad działania publicznych placówek oświatowo-wychowawczych. Artykuł 71 i artykuł 60 ustawy z 7 września 1991 roku o systemie oświaty, paragraf 2, punkt 3, określa: „warunkiem utworzenia placówki jest możliwość zorganizowania zajęć z uczestnikami w formach stałych (koła, zespoły, sekcje, kluby, ośrodki aktywności poznawczej i inne), okresowych i okazjonalnych, w szczególności:

- a) ogrodu jordanowskiego – w co najmniej 4 formach stałych oraz posiadanie odpowiednio przygotowanego terenu do prowadzenia zajęć rekreacyjnych, trwałych urządzeń do gier, zabaw i rozgrywek sportowych na powietrzu, jak również zajęć okazjonalnych (masowych) w wymiarze co najmniej 6 godzin dziennie...”

Ogród Jordanowski nr 1

Teren dzisiejszego ogrodu był dawniej placem powstałym około 1801 roku na miejscu skonfiskowanych karmelitom ogrodów. Niemal w ciągu całego XIX wieku plac ten

miął kształt czworoboku i służył do musztry i ćwiczeń artylerii pruskiej mającej swój garnizon w budynku dzisiejszej Wyższej Szkoły Plastycznej mieszczącej się przy Al. Marcinkowskiego.

Zachowany z 1863 roku drzeworyt wskazuje, że jeszcze w tym czasie teren *Kanonplatz* miał kształt dość regularnego czworoboku. Dopiero zbudowanie w roku 1889 nieistniejącego już dziś gmachu dowództwa korpusu, na wprost północnego wylotu Al. Marcinkowskiego, spowodowało zwężenie placu i przekształcenie go w ulicę. W okresie Drugiej Rzeczypospolitej zachowano tradycyjną nazwę „plac Działowy”, mimo że była to faktycznie ulica. W latach przedwojennych na obszarze tym znajdowały się dobrze utrzymane korty do tenisa (ZAKRZEWSKI 1985).

W 1991 roku placówka została przekwalifikowana z „placu gier i zabaw” na ogród jordanowski. Organem prowadzącym jest poznański Wydział Oświaty, a nadzorem pedagogicznym zajmuje się Kuratorium Oświaty.

Ogród Jordanowski nr 1 zajmuje powierzchnię 8922 m² i jest placówką wychowania pozaszkolnego przeznaczoną dla dzieci i młodzieży w wieku od 8 do 18 lat.

Do zadań ogrodu wymienionych w Statucie Ogrodu Jordanowskiego nr 1 należy:

- 1) kształtowanie sprawności fizycznej oraz wspieranie rozwoju dzieci i młodzieży,
- 2) stworzenie warunków do odpowiedniego spędzania czasu wolnego dzieci i młodzieży:
 - swobodna i ukierunkowana rekreacja na świeżym powietrzu,
 - organizowanie rozrywki, gier, zabaw oraz pojętego wychowania fizycznego,
 - organizowanie zajęć i ćwiczeń świetlicowych,
 - dbanie o zdrowie i bezpieczeństwo dzieci i młodzieży,
- 3) organizacja:
 - imprez sportowo-rekreacyjnych,
 - konkursów,
 - turniejów,
- 4) zapewnienie szczególnej opieki dzieciom i młodzieży w okresie wakacji i ferii.

Program zajęć dla dzieci i młodzieży rozplanowany jest na dwa sezony: letni trwający od kwietnia do września i zimowy – od października do marca. Przez wszystkie godziny otwarcia osoby korzystające z terenu placówki mają zapewnioną opiekę wychowawców.

W okresie letnim ogród otwarty jest od godziny 9.00 do 20.00, siedem dni w tygodniu. Zajęcia odbywają się głównie na świeżym powietrzu. Organizowane są różnego rodzaju gry i zabawy. W godzinach popołudniowych codziennie wychowawca prowadzi 1,5 godziny zajęć ruchowych. Dzieci i młodzież może tu grać w piłkę nożną, oprócz tego znajduje się tu także boisko do gry w koszykówkę, siatkówkę czy badminton. Ostatnio na terenie obiektu postawiono stoły do tenisa ręcznego i dwa stoły do gry w szachy i warcaby.

W określonych godzinach przedpołudniowych teren ogrodu wykorzystywany jest do prowadzenia zajęć z wychowania fizycznego prowadzonych przez nauczycieli z okolicznych szkół (ponieważ szkoły te nie posiadają własnych boisk), jeżeli nie koliduje to z zajęciami prowadzonymi przez wychowawców i jeżeli boiska nie są akurat wykorzystywane przez inne dzieci.

Ogród Jordanowski nr 1 od 1998 roku jest wyposażony w urządzenie do zabaw dla dzieci niepełnosprawnych – m.in. z podjazdem i piaskownicą. Ogród odwiedzają także

dzieci niepełnosprawne ze szkoły dla głuchoniemych mieszczącej się na Śródcie. Teren ten wyposażony jest też w urządzenia zabawowe dla dzieci najmłodszych. Niekiedy boiska udostępniane są także młodzieży studenckiej.

W sezonie zimowym zajęcia odbywają się w świetlicy – w godzinach od 10.00 do 18.00, od poniedziałku do soboty. Główne formy zajęć to: bilard, tenis stołowy, piłkarzyki, dart oraz zajęcia z modelarstwa. Dzieci mogą także skorzystać z pomocy przy odrabianiu zadań z języka niemieckiego.

Cały sprzęt do gier i zabaw wypożyczany jest nieodpłatnie.

Dyrekcja Ogrodu jest organizatorem wielu konkursów, turniejów i festynów.

W okresie letnim dzieci biorą udział w miniturniejach: piłki nożnej, tenisa stołowego, badmintona, koszykówki. Niekiedy chęć uczestnictwa w konkursach czy turniejach zgłaszają znajdujące się w pobliżu ogrodu szkoły (np.: nr 40, 75, 13).

Corocznie w maju Szkoła nr 13 wraz z Radą Osiedla Stare Miasto organizują na terenie ogrodu festyn rodzinny, którego X edycja odbyła się w 2007 roku. Na spotkaniu tym odbywają się gry i zabawy, konkursy, występy młodzieży. Niekiedy festyn ten organizowany był przy współudziale oświaty zdrowotnej.

Wszelkie informacje o organizowanych na terenie ogrodu jordanowskiego imprezach zamieszczone są na tablicy ogłoszeniowej w budynku administracyjnym. Obiekt ten nie ma jeszcze swojej strony internetowej, ma się ona pojawić w przyszłym roku.

Do roku 2007 ogród z ramienia Towarzystwa Przyjaciół Dzieci (TPD) był organizatorem „małych form czasów”. Odbywały się one w czasie ferii zimowych i wakacji letnich (latem przez miesiąc). Uczestniczyły w nich dzieci z uboższych rodzin lub rodzin wielodzietnych. Informacje o dzieciach z tego typu rodzin TPD uzyskiwało ze szkół dzięki informacji od nauczycieli oraz psychologów szkolnych. Koszt udziału wynosił jedynie 10 zł. Dziećmi na małych czasach opiekowali się wychowawcy z TPD, ogród udostępniał teren, świetlicę i sprzęt. Raz w tygodniu dzieci zawożone na jazdę konną, pływalnię oraz inne zajęcia ruchowe odbywające się poza ogrodem. Podczas zajęć zapewnione miały napoje, cytryny oraz nagrody sponsorowane.

Za tę działalność Ogród Jordanowski nr 1 w Poznaniu otrzymał brązową odznakę nadaną przez Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddziału Poznań Stare Miasto. Małe formy czasów nie są już jednak organizowane. Oddział Stare Miasto PTD został zlikwidowany, funkcjonuje tylko Zarząd Główny mieszczący się przy ul. Grochowskiej.

Na terenach placów zabaw i rekreacji młodzieży istotną rolę odgrywa zieleń. Wpływa nie tylko na podniesienie estetyki terenu, spełnia też szereg funkcji zdrowotnych oraz pełni rolę dydaktyczną.

Zieleń rosnąca na terenie Ogrodu Jordanowskiego nr 1 jest zielenią zadbaną, mającą zapewnioną fachową opiekę. Jesienią odbywa się przegląd roślinności, przeprowadzana jest przycinka sanitarna gałęzi. Zabiegi pielęgnacyjne wykonywane są przez wynajętą firmę zajmującą się pielęgnacją roślin. Dwa-trzy lata temu kasztanowce białe zostały zaszczerpione przeciwko szrotówkowi. Trawniki są regularnie koszone.

Na terenie Ogrodu rosną następujące gatunki drzew: kasztanowce pospolite (*Aesculus hippocastnum* L.), klony jesionolistne (*Acer negundo* L.), robinie białe (*Robinia pseudoacacia* L.), jarzab (*Sorbus* sp.) oraz dwa dęby czerwone (*Quercus rubra* L.). Zasadzenie jarzębu oraz dębów zostało zalecone przez Wydział Ochrony Środowiska w zamian za usunięcie z terenu jednego drzewa. Od ul. Solnej rośnie kilkumetrowy odcinek żywopłotu z tawuły (*Spiera* sp.), a od strony zewnętrznej ogrodzenia skarpa obsadzona została irgą świecąca (*Cotoneaster lucidus* Schldtl.).

Rys. 1. Ogród Jordanowski nr 1 (fot. A. Rydzewska)
Fig. 1. Open Air Kindergarten No 1 (photo by A. Rydzewska)

W sąsiedztwie ogrodu w niedalekiej przyszłości powstanie hotel. W związku z jego budową zostanie wyburzony obecny budynek administracyjno-dydaktyczny, a inwestor zobowiązał się do postawienia nowego. W planach nowego budynku jest osobna sala do gry w bilard oraz dwie dodatkowe sale przeznaczone do zajęć. Prawdopodobnie znajdują się tam także dwa komputery podłączone do Internetu¹.

Ogród Jordanowski nr 2

Ogród Jordanowski nr 2, pierwotnie zwany placem gier i zabaw, usytuowano po 1945 roku u zbiegu ul. Przybyszewskiego i ul. Świerczewskiego (obecnej Bukowskiej) na pustym placu po zlikwidowanych w 1937 roku masztach poznańskiej rozgłośni radiowej. Otoczenie ogrodu, jak i sama ulica, w owym czasie miały odmienny od dzisiejszego wygląd.

Teren placu miał 9821 m² powierzchni i był otoczony drzewostanem złożonym głównie z klonów i różnorodnych krzewów. Od północy graniczył z Wielkopolskim Centrum Chorób Płuc, od strony zachodniej z należącymi do wojska terenami sportowymi, w tym kortami tenisowymi i – w okresie późniejszym – siedzibą Konsulatu Generalnego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (obecnie Federacji Rosyjskiej). Młodzież przebywająca na terenie placu gier i zabaw miała do dyspozycji piaskownicę, huśtawkę, boisko z bramkami do gry w piłkę nożną i spory wybetonowany plac, na którym w okresie zimowych mrozów organizowano lodowisko. Wewnątrz baraku pełniącego funkcję świetlicy i zarazem pomieszczeń administracyjnych i socjalnych pracowników młodzież mogła korzystać ze stołu ping-pongowego i gier świetli-

¹ Informacje na temat Ogrodu Jordanowskiego nr 1 oraz prowadzonej tam działalności uzyskano dzięki uprzejmości dyrektora placówki, mgr Jolanty Zasady-Marusiak.

cowych. Ogrzewanie baraku w okresie zimowym zapewniały piece akumulacyjne. Z tak wyposażonej placówki korzystała młodzież głównie z tzw. starych Jeżyc, Grunwaldu czy Ogrodów, chociaż zdarzało się, że dojeżdżano tu i z odległych dzielnic miasta. Najwięcej jednak młodzieży docierało tu z położonej po przeciwnej stronie ulicy Szkoły Podstawowej nr 71 i pobliskich Szkół Podstawowych nr 36 z ulicy Słowackiego i nr 107 z ulicy Dąbrowskiego (MIKA 2008).

W owym okresie placówka przy ul. Przybyszewskiego obejmowała również swoją opieką niewielkie place zabawowe w innych częściach Jeżyc: przy pl. Asnyka oraz na ul. Kartuskiej i Myśluborskiej.

W 1992 roku plac gier i zabaw przekształcony został w placówkę oświatowo-wychowawczą Ogród Jordanowski nr 2 w Poznaniu². Mimo trudnych warunków lokalowych placówka prowadziła ożywioną działalność od samego początku. Odbywały się tam turnieje piłki nożnej, tenisa stołowego, gry w szachy, warsztaty, letnie spartakiady, różnego rodzaju konkursy, w tym wiedzy o Poznaniu, rysunkowe, czytelnicze, wokalne oraz baliki. W latach 1970-1980 organizowano też konkursy ze znajomości przepisów ruchu drogowego i egzaminy na kartę rowerową.

Imprezy często przenoszono poza teren ogrodu. Młodzież wychodziła do kina, starego ZOO czy Pałacu Kultury. Dużą popularnością cieszyły się festyny rekreacyjne organizowane z okazji Dnia Dziecka. Niektóre z imprez prowadzone były wspólnie z Towarzystwem Przyjaciół Dzieci, milicją, wojskiem czy pobliską Szkołą Podstawową nr 71.

W czasie ferii szkolnych wspólnie z Towarzystwem Przyjaciół Dzieci na Jeżycach prowadzono też „małe formy wczasów”. Na przykład w 1987 roku podczas wakacji letnich w dwóch turnusach uczestniczyło 120 dzieci. W tym samym roku w okresie ferii zimowych w zorganizowanych zajęciach brało udział 103 uczestników, z których około 80 korzystało też z wyżywienia.

Na przestrzeni kilkudziesięciu lat inwestycje prowadzone na terenie ogrodu były raczej niewielkie. Na przełomie wieków XIX i XX wymieniono ławki, metalowe huśtawki zastąpiono drewnianymi, postawiono nowe plastikowe zjeżdżalnie, zmodernizowano piaskownice, zamontowano karuzelę, wytyczono place do gier w siatkówkę i tenisa ziemnego, wymieniono bramki na boisku piłkarskim, zamontowano rampy dla rolkowców. Wewnątrz budynku zainstalowano stół bilardowy, stół do gry w piłkarzyki i tablicę do gry w darta (MIKA 2008).

W niedalekiej przyszłości na terenie ogrodu powstanie nowa siedziba. Z inicjatywy dyrektora placówki, mgr Grażyny Lück-Kubalewskiej, która nawiązała w 2005 roku współpracę z dziekanem Wydziału Architektury Politechniki Poznańskiej, prof. W. Bonenbergiem, studenci V roku tego wydziału w ramach zajęć wykonali projekty nowego budynku i jego otoczenia. 21 grudnia 2007 roku Rada Miasta Poznania uchwaliła na posiedzeniu sesji budżetowej przyznanie niezbędnych funduszy na realizację powyższego projektu (www.ojo2.yoyo.pl 2008).

Na terenie placówki organizowane są różne ciekawe festyny, turnieje i olimpiady. Informacje o nich można znaleźć na stronie internetowej ogrodu: www.ojo2.yoyo.pl. Niestety, ogród nie jest wyposażony w urządzenia przystosowane dla dzieci niepełnosprawnych.

² Zmiana nastąpiła 1 kwietnia 1992 roku na mocy decyzji nr 29/92 Kuratora Oświaty z dnia 27 lutego 1992.

Rys. 2. Ogród Jordanowski nr 2 (fot. A. Rydzewska)
Fig. 2. Open Air Kindergarten No 2 (photo by A. Rydzewska)

Zieleń ogrodu jest zadbana, trawa regularnie koszona. Rośnie tu wiele drzew dających przyjemne ocienienie, głównie klonów jaworów (*Acer pseudoplatanus* L.). Wzdłuż ogrodzenia rosną klony oraz krzewy: jaśminowce (*Philadelphus* sp.), berberysy (*Berberis* sp.) i suchodrzewy (*Lonicera* sp.), izolujące nieco teren od ruchu ulicznego.

Podsumowanie

Ogrody jordanowskie Poznania są placówkami prężnie działającymi i rozwijającymi się. Prowadzą wiele interesujących imprez dla dzieci i młodzieży, które cieszą się dużą popularnością.

Niejednokrotnie z ogrodów korzystają nie tylko dzieci i młodzież z ich sąsiedztwa, ale z całego miasta. Dzieci przebywające na tych terenach mają zapewnioną opiekę wyszkolonej kadry wychowawczej.

Zieleń znajdująca się na terenach badanych obiektów jest zadbana i ma zapewnioną fachową pielęgnację. Jednak rosną tam gatunki niewskazane do obsadzeń terenów użytkowanych przez dzieci, a mianowicie jaśminowce i berberysy. Należy pamiętać, aby na terenach wykorzystywanych głównie przez dzieci nie sadzić gatunków trujących, z cierniami lub kolcami. Powinny być to rośliny dostosowane do warunków miejskich. Na teren omawianych placówek można również wprowadzić żywopłoty, które oddzielałyby np. boiska od pozostałych urządzeń.

Estetykę obiektów zwiększyć można także poprzez zadbanie o elementy małej architektury – odnowienie ławek oraz wymianę nawierzchni (np. na tartanową).

Ogrody jordanowskie stanowią niezwykle pożyteczne placówki wychowania pozaszkolnego, a duża frekwencja dzieci i młodzieży korzystających z nich oraz biorących udział w różnego rodzaju turniejach czy festynach świadczy o przydatności tego typu działalności pozaszkolnej.

Literatura

- BŁĄDEK Z., 1984. Czynniki niewymierne wpływające na efektywność rekreacji i wypoczynku. II symposium Naukowe Instytutu Architektury i Planowania Przestrzennego, Poznań 14-17 maja.
- KOSMALA M., 2003. Ogrody zabaw dziecięcych – powrót do źródeł. W: *Zieleń w przestrzeni miejskiej. Jakość i radość życia*. Warszawa 28-29 sierpnia 2003. Organizatorzy: Związek Szkółkarzy Polskich; Agencja Promocji Zieleni. Agencja Promocji Zieleni, Warszawa: 23-33.
- KOSSAKOWSKI I., 1961. O potrzebie i zadaniach ogrodów jordanowskich. W: *Ogród jordanowski*. Red. I. Chmieleńska, M. Kossakowski, M. Krawczyń, Z. Wierzbicka. PZWS, Warszawa: 24-39.
- MIKA A., 2008. Historia ogrodu. www.ojo2.yoyo.pl [19.05.2008].
- PUDEŁKO T., 1961. Słowo o Doktorze Jordanie. W: *Ogród jordanowski*. Red. I. Chmieleńska, M. Kossakowski, M. Krawczyń, Z. Wierzbicka. PZWS, Warszawa: 3-5.
- SMOLEŃSKI J., 1961. Budowa i urządzenie ogrodu jordanowskiego. W: *Ogród jordanowski*. Red. I. Chmieleńska, M. Kossakowski, M. Krawczyń, Z. Wierzbicka. PZWS, Warszawa: 259-298. www.ojo2.yoyo.pl [19.05.2008].
- ZAKRZEWSKI Z., 1985. *Ulicami mojego Poznania*. Wyd. Poznańskie, Poznań.

RECREATION OF THE YOUNGEST CITIZENS ON THE BASIS OF OPEN-AIR KINDERGARTENS IN POZNAŃ

Summary. There are two open-air kindergartens in Poznań: Open Air Kindergarten No 1 in Solna street and Open Air Kindergarten No 2 in Przybyszewskiego street. Special attention was paid to ways of arranging these playgrounds, playing facilities as well as grassland management during the research. Open air kindergartens are places of great importance as far as children are concerned; special events with appropriate child care are organized there for both pre-school children and teenagers. Although these playgrounds are very popular and it seems that there is a great demand for them their number is decreasing in Poland.

Key words: open air kindergarten, recreation, greenery

Adres do korespondencji – Corresponding address:

Agnieszka Rydzewska, Katedra Terenów Zieleni, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań, Poland, e-mail: agarydzewska6@wp.pl

Zaakceptowano do druku – Accepted for print:

14.11.2008

Do cytowania – For citation:

*Rydzewska A., Krzyżaniak M., 2009. Rekreacja najmłodszych mieszkańców miast na przykładzie ogrodów jordanowskich Poznań. *Nauka Przyr. Technol.* 3, 1, #32.*